

A. Verhagen, J. Janssen & B. Claes¹

Herstel de relatie tussen gedetineerde ouder en kind – juist nu

Sancties 2020/

1. Inleiding

Het is niemand ontgaan dat het gevangeniswezen maatregelen heeft getroffen om het COVID19-virus buiten haar poorten te houden. Sinds 13 maart 2020 zijn alle verloven van gedetineerden ingetrokken en zijn alle bezoeken (met uitzondering van de advocatuur) tijdelijk opgeschort. Ook kinderen kunnen tijdelijk niet op bezoek bij hun gedetineerde papa of mama. Een ingrijpend besluit. Volgens Minister Sander Dekker wordt er hard gewerkt om digitale communicatie tussen gedetineerde burgers en hun sociaal netwerk (familie, etc.) tot stand te brengen. In deze bijdrage uit de praktijk geven we een inkijk in hoe gedetineerde ouders en hun kinderen in tijden van het COVID19-virus contact onderhouden. We belden in april 2020 met de penitentiaire inrichtingen [PI] Dordrecht, Vught, Middelburg en Ter Peel. De praktijkverhalen (paragraaf 3) tonen ons welke kansen en uitdagingen er liggen om te werken aan het herstel van de relatie tussen kind en gedetineerde ouder. We presenteren die in het licht van de Europese aanbeveling (paragraaf 2) en sluiten af met enkele overdenkingen voor de toekomst (paragraaf 4)

2. Ouderschap en detentie

In Sancties 2018/49 is uitgebreid aandacht besteed aan een belangrijke aanbeveling van de Raad van Europa aangaande het thema ouderschap en detentie.² Deze aandacht is terecht daar op een willekeurige dag in Nederland 25.000 kinderen geconfronteerd worden met de detentie van een ouder. Wetenschappelijk onderzoek toont aan dat de detentie van een ouder nadelige gevolgen heeft voor alle betrokkenen. Kinderen kampen met internaliserende en externaliserende problemen zoals schooluitval,

¹ Drs. A. Verhagen is docentonderzoeker bij het Expertisecentrum Veiligheid [EV] van Avans Hogeschool. Zij werkt aan een proefschrift over de vader-kindrelatie gedurende detentie. Prof. dr. J. Janssen en dr. B. Claes, respectievelijk lector 'Veiligheid in Afhankelijkheidsrelaties' en lector 'Transmuraal Herstelgerecht Werken' zijn tevens werkzaam bij het EV. Prof. dr. J. Jansen is bovendien als bijzonder hoogleraar verbonden aan de OU. Dr. B. Claes en drs. A. Verhagen zijn samen met Exodus Nederland initiatiefnemers van het Expertisecentrum K I N D.

² Reef, J. & Schuyt, P. M. (2018). Aanbeveling van de Raad van Europa aangaande kinderen van gedetineerde ouders. *Sancties*, 2018, 12.

druggebruik, latere werkloosheid, en een vroegtijdige dood.³ Op de langere termijn hebben deze kinderen een driemaal grotere kans om zelf antisociaal en delinquent gedrag te vertonen en een tweemaal groter risico om psychiatrische problematiek te ontwikkelen.⁴ Voor de gedetineerde ouder geldt dat verlies van de sociale binding met hun kind leidt tot een hoger recidiverisico. Daartegenover staat dat het werken aan behoud van de onderlinge relatie een beschermende factor is voor zowel het kind, de gedetineerde ouder als hun sociale netwerk.⁵ Alle reden voor Nederland om de Europese aanbeveling te implementeren.

De Europese aanbeveling dateert van 4 april 2018.⁶ Het is de eerste keer in de Europese geschiedenis dat een aanbeveling op het thema ouderschap en detentie is aanvaard. De aanbeveling heeft tot doel om in beleid, praktijk en onderzoek meer aandacht te hebben voor de relatie tussen gedetineerde ouders en hun kinderen. Het streven is dat het handelen van professionals, die zowel binnen als buiten het gevangeniswezen werken met gedetineerde ouders en hun kinderen, beter afgestemd wordt op de Europese Wet- en Regelgeving. Een belangrijke mijlpaal met diverse praktische implicaties voor alle Europese lidstaten. Indien we specifiek kijken naar het gevangeniswezen dan gelden er maar liefst 35 aanbevelingen over de wijze waarop tijdens de detentie rekening gehouden moet worden met kinderen. Een ander belangrijk domein binnen de aanbeveling is gericht op de monitoring en evaluatie van een kindvriendelijk beleid. Om dit te bewerkstelligen adviseert de Raad van Europa om een multidisciplinair samenwerkingsverband op te richten dat beleid en praktijk adviseert.

Als antwoord op deze laatstgenoemde aanbeveling kent Nederland sinds 2018 als enige land ter wereld een landelijk Expertisecentrum K I N D, ouder en detentie.⁷ In datzelfde jaar hebben de inrichtingen in Leeuwarden en Veenhuizen een zogenaamde vadvleugel geopend. Daarnaast zetten diverse vrijwilligersorganisaties zich al jaren in voor herstel van de ouder-kindrelatie. Je zou verwachten dat Nederland met al deze initiatieven vooroploopt in de implementatie van de 56-deelaanbevelingen zoals aanvaard door de Raad van Europa. De realiteit blijkt echter weerbarstig en dit wordt pijnlijk duidelijk nu het COVID19-virus het Nederlandse leven domineert.

3. De praktijk van COVID-19

Penitentiaire inrichtingen doen allemaal en op eigen wijze hun best om het contact tussen gedetineerde ouders en hun kinderen binnen het kader van de maatregelen van

³ Weijer, van de, S., Smallbone, H. S., & Bouwman, V. (2018). Parental imprisonment and premature mortality in adulthood. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology*, 4 (2), 148-161. doi 10.1007/s40865-017-0078-1

⁴ Murray, J. & Farrington, D. P. (2008). The effects of parental imprisonment on children. *Crime and Justice*, 37 (1), 133-206.

⁵ Claes, B. & Verhagen, A. (2019). Herstelgericht werken met kind en gedetineerde ouder | . *Panopticon*, 40 (2), 153.

⁶ Recommendation CM/Rec(2018)5 of the Committee of Ministers to member States concerning children with imprisoned parents (Adopted by the Committee of Ministers on 4 April 2018 at the 1312th meeting of the Ministers' Deputies).

⁷ www.expertisecentrumkind.nl

de regering optimaal te laten voortbestaan. De door de minister gefaciliteerde digitale communicatie speelt daarin een rol, maar er is meer.

In de PI Vught blijkt medio april 2020 de digitale communicatie nog op gang te moeten komen. Mw. Reijnders, straffunctionaris ketensamenwerking, vertelt dat er veertig *tablets* zijn ontvangen, maar dat er nog een logistieke verdeling moet plaatsvinden. Ook moeten er nog beslissingen genomen worden over diverse veiligheidsissues. Er zijn op dit moment weinig mogelijkheden tot contact tussen gedetineerde vaders en hun kinderen, aldus Mw. Reijnders. Benadrukt wordt dat in PI Vught, vanwege onder andere een verschil in detentieregime, niet alle vaders in aanmerking komen voor het gebruik van *Skype*. Ook dhr. van Rijckevorsel, plaatsvervangend directeur PI Dordrecht, benoemt dat de contactmogelijkheden schaars zijn. Gedetineerde vaders en hun kinderen kunnen gebruik maken van *Skype*, maar de frequentie en de duur is beperkt. Er zijn te veel gedetineerden en te weinig tablets om aan de vraag te kunnen voldoen, aldus dhr. Van Rijckevorsel. Ook zijn inrichting worstelt met diverse veiligheidsvraagstukken en probeert deze al doende op te lossen. Inmiddels zijn de eerste ervaringen met videobellen positief. In PI Dordrecht en Vught verlopen overige contactmogelijkheden zoals telefoneren en briefwisseling volgens de reguliere procedures. Het belkrediet van gedetineerde burgers is opgehoogd. Ook hebben beiden gevangenissen een kaartenactie van het Expertisecentrum K I N D omarmd. Geselecteerde vaders kunnen hun kind een kaartje sturen dat uitnodigt tot een reactie. Dhr. Van Rijckevorsel hoopt dat er lessen worden geleerd zodat er in de toekomst nog steviger ingezet kan worden op herstel van de vader-kindrelatie.

In de meer kleinschalige PI Middelburg maken gedetineerde vaders en hun kinderen al gebruik van *Skype*. Plaatsvervangend directeur Mw. Weijman is tevreden over hoe haar personeel en de vaders hiermee omgaan. De mogelijkheid tot videobellen is een extra communicatiemiddel bovenop de al bestaande belmogelijkheden. Mw. Weijman benoemt dat reguliere bezoekmomenten omgezet zijn naar Skypecontacten. Vanwege het beperkte aantal tablets en het verplichte toezicht kan elke gedetineerde maximaal dertig minuten videobellen. Ondanks de beperkte duur levert het mooie verhalen op. "Een vader die voor het eerst de meisjeskamer van zijn dochter kan bewonderen, raakt je recht in je hart", zegt Mw. Weijman. Ze hoopt dat deze crisis ervoor zorgt dat gedetineerde vaders meer mogelijkheden krijgen om betrokken te zijn op het leven van hun kind. "Het ultieme doel is dat gedetineerde vaders het 10-minutengesprek met de juf van hun kinderen kunnen bijwonen."

Mw. Wijnhoven, plaatsvervangend directeur van de vrouwengevangenis Ter Peel, vertelt dat de omschakeling van fysiek naar digitaal contact voorspoedig verloopt. Alle bezoekmomenten van partners en familie zijn vervangen door *Skype*. Daarnaast zijn er speciale *skype*-momenten uitsluitend voor gedetineerde moeders en hun kinderen. Mw. Wijnhoven licht toe dat dezelfde veiligheidseisen gelden als in andere gevangenissen, maar dat de vrouwengevangenis van nature ingesteld is op kinderen. Ter illustratie: recent zijn moeders gefotografeerd waarna zij desgewenst de foto naar hun kind konden opsturen. Ondanks deze mogelijkheden missen moeders en kinderen elkaar. *Social*

distancing maakt dat gedetineerde vrouwen dit verdriet minder goed met elkaar kunnen delen.

Samenvattend kan worden gesteld dat penitentiaire inrichtingen tijdens de Covid-19 crisis zoeken naar digitale communicatiemiddelen ter vervanging van bestaande contact- en bezoeksmomenten. Echter, inrichtingen stuiten op praktische uitdagingen die ook gerelateerd zijn aan de beperkte ervaring. Digitale communicatie in de relatie tussen gedetineerde ouder en kind is al een decennium een mogelijkheid, is opgenomen als belangrijk aandachtspunt in de Europese aanbeveling, maar blijkt voor een groot deel onontgonnen terrein in de penitentiaire wereld.

4. Conclusie en aanbevelingen

Penitentiaire inrichtingen in Nederland hebben in meer of mindere mate oog voor ouderschap in detentie. Dit blijkt niet alleen uit deze telefonische rondgang, maar ook uit analyses van het Expertisecentrum K I N D. Vaak blijft het beperkt tot het faciliteren van contact tussen kind en gedetineerde ouder. Het werken aan herstel van de ouder-kindrelatie omvat echter meer en blijkt een lastig onderwerp te zijn. De COVID-19 pandemie maakt expliciet dat het Nederlands gevangeniswezen nog een traject heeft af te leggen om inhoudelijk, methodisch en praktisch een professioneel handelingskader voor het herstel van de ouder-kind relatie uit te werken. Het gevangeniswezen is, wellicht met uitzondering van de vrouwengevangenis, eenvoudigweg nog te weinig gericht op kinderen van gedetineerde burgers.

We denken dat het wenselijk en mogelijk is om de COVID19-crisis, conform de oorspronkelijke Latijnse betekenis van het woord *crisis*, op te pakken als een keerpunt. Een mogelijkheid tot verandering om vanaf heden de Europese aanbeveling te implementeren en daarmee het belang van het kind centraal te zetten. Ontwikkel en implementeer een integrale kindgerichte aanpak en gebruik daarbij de aanpak in de vrouwengevangenis als inspiratiebron. Onderwijs het gevangenispersoneel over de rechten van het kind en de impact die detentie op hen heeft. Investeer in multidisciplinaire samenwerkingen met professionals binnen en buiten de inrichting. En tot slot, verricht onderzoek naar de implementatie van het methodisch handelen gericht op het behoud en/of herstel van de ouderrol van gedetineerden. Laten we samen voortborduren op de kansen die zich nu voordoen. Effectueer de Europese aanbeveling, zodat gedetineerde ouders nog dit jaar een 10-minutengesprek met de juf van hun kind kunnen voeren.

Dit is een voorpublicatie van een artikel dat medio oktober in aangepaste / aangevulde vorm zal verschijnen in [Sancties; Tijdschrift over straffen en maatregelen](#), jaargang 2020 nr. 5.